

AHMED PAŞA DİVÂNİ'NDA ÂH KAVRAMI

THE CONCEPT OF "ÂH" IN AHMED PASHA DIVAN

Zehra PEZÜK*

Öz

Âh Divân şiirinde en çok işlenen konulardan biridir. Âşık sevgilinin güzeliği, gamzesi, yanağı, kokusu, boynu, zülfü gibi maddi unsurları başta olmak üzere; rakip, ayrılık, sevgilinin acımasızlığı, nâzı, zulmü, gamı gibi manevi unsurlar neticesinde âh eder. Bu âhlar Divân şiirinde mancınık, ok, ceres, rad, huruş, çerağ, ferraş, şu'le, âteş, duman, bad-ı seher, rüzgâr, bayrak ve ney sesi gibi unsurlara benzetilmiştir.

Bu yazımızda âh kavramını ve sebeplerini açıklamaya çalışacağız. Açıklamamızı yaparken Ahmed Paşa Divânı'ndan seçtiğimiz örnek beyitlerden yararlanacağız.

Ahtar Kelimeler: Âh, Aşk, Âşık, Sevgili, Divân Şiiri.

Abstract

Curse is one of the most handled subjects in divan literature. Lover curses as a result of moral elements such as rival, seperation, lover's mercilessness,coyness, cruelty, sorrow chiefly her beauty, dimple, cheek, smell, neck and lovelock. These curses have been resembled to such elements as ram, arrow, ceres, rad, huruş, çerağ, ferras, şu'le (şule= flame), fire, smog, bad-ı seher, wind, flag and reed in Ottoman (divan poetry).

We'll try to explain the concept of curse and its reasons in this article. We'll benefit from the sample couplets we chose from Ahmet Paşa Divanı as trying to explain.

Keywords: Ah, Love, Lover, Love, Ottoman Poetry.

Giriş

Âh; sözlük anlamı itibariyle "ilenme, beddua etme" (Komisyon 1990:13); "feryad etme, inleme" (Develioğlu 2010:12) demektir. Kâmûs-ı Türkî'de, "1)Maddi ve manevi bir his olundukta kullanılır 2-Nedamet ve teessüf ifade eder 3-Birine acındığına, keder vasıf edildiğine dalalet eder" şeklinde açıklanmaktadır. (Şemseddin Sâmî, 1989: 59). Lûgat-ı Ebüzziya'da "Bir kelimedir ki bütün ebna-yı beşer arasında müşterektir. Hasret, nedâmet, musîbet, azab ve ızdırab vakitlerinde îrâd olunur" (Lûgat-ı Ebüzziya: 59) anlamına gelen âh; Lûgat-ı Remzi'de "Edat-ı nida olup derd ve keder ve veca ve renciş ifade eder." (Lûgat-ı Remzi 1887:144) şeklinde tanımlanmaktadır. Cebecioğlu, "âh"ın anlamını "Arapça bir iç çekiş ve iştihak nidası ve kulun aşk ateşi ile inleyişi olarak verdikten sonra, Allah kelimesinin ilk ve son harflerinin bitişmesiyle oluştuğuna dikkat çeker (Cebecioğlu 2005:12).

Divân edebiyatında âh, şairin acısını ifade etmesi için bir araçtır. Şair söyleyemediği pek çok duygu ve düşüncüyü bir âh çekerek ifade etmiş ve anlam yoğunluğu oluşturmuştur.

---

* Ordu Üniversitesi SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Divân edebiyatı bir aşk edebiyatıdır. Her beyitte, her mısradada, her harfte adeta aşkı anlatır. Bu bazen açık bazen de üstü örtülmüş bir şekilde karşımıza çıkar. Aşk ise acıdır, hasrettir. Hicran ve hayrettir, firkat ve gurbettir. Gözyaşı ve âhtır; tazarru ve münacattır. Aşk ölümdür, can vermedir, kurban olmadır. Canların birbirinde kaynayıp erimesidir; canların can özünde yitirilmesi ve aranmamasıdır (<http://dusuncekahvesi.blogspot.com/2006/05/ah-mbinel-ak.html>). Bu nedenle Divân şiirinde sevgili âşığa karşı acımasızdır, zalimdir. Âşığa cevâ ü cefâ etmekten zevk duyar; sürekli onun âh etmesine neden olur. Âşık da âh ederek sevgili tarafından fark edilmeyi umar; fakat sevgili onlardan bile habersizdir.

Divan şiirinde, âh ile ilgili olarak çeşitli tasavvurlar söz konusudur. Mesela; sevgilinin ayrılığındaki bezm, bezm-i gam veya bezm-i belâdır. Bu bezmin musikîsi aşığın âhı, feryâdı ve nâlesidir. Şairin nâlesi ve âhı meclisteki çeng ü rebâbın yerini tutar (Kut 1999:622):

Bezm-i belâda nâle vü âhunla Bâkiyâ
Mustagnîyüz terâne-i çeng ü rebâbdan (Bâki)

Sevgiliden ayrı, hasrette olan âşıklar âh çekerler. Âhda âteş vardır, bunun için yakıcıdır. Âh, renk bakımından karadır. Âşık âh çekerek dolaştığından gittiği yerleri yakmaktadır. Yanan ve kararan yerler renk bakımından anber ve miske benzetilmiştir. Âşık âhın karalığını sanki sevgilinin karalığından almıştır. Nefesi gittiği yerleri yakıp, karartmakla birlikte anber ve misk kokularıyla doldurur (Karacan 2005: 145):

Saçun firakına âh eyleyenlerün nefesi
Yakar karara neye irse misk ü 'anber ider (Şeyhi)

Sevgilinin cefası âşığı canından bezdirir. Fakat sevgili cefa etmekten bir türlü usanmaz.

Beni candan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı?
Felekler yandı âhımdan murâdım şem'î yanmaz mı?(Fuzûli)

Âh, tek hecedir ve bütün lisanlarda aynı olan mânâyâ sahiptir. Fakat Muallim Naci'nin dediği gibi gerçek manasını sadece âh eden bilir (Onay 1993:24). Divân şiirinde âh âşığın aşk ateşiyle gönülden çıkan bir duman olarak düşünülür. "Âh" denildiği zaman, ağızdan çıkan buğu münasebetiyle hüsn-i tahlil sanatı kullanılır. Ağızdan çıkan buğunun göğe doğru yükselmesi nedeniyle "mazlumun âhı yerde kalmaz çıkar aheste aheste" atalar sözüne konu olmuştur. Böylece ah ateşi göklere doğru yükselir ve Allah katına ulaşır. Âşık bazen öyle ateşli âh eder ki onun ateşinden gökte yıldızlar, ay ve güneş tutuşur, yanar. Nitekim bu nedenle parlamaktadır (İskender Pala 2004:10).

Âhın en derin anlamı tasavvuf kültüründe karşımıza çıkar. Tasavvuf Terimleri Sözlüğü'nde âh; Âşıkın iç âlemindeki âteşin ve elemin bir ifadesi alan bir nidadır. Allah kelimesinin ilk ve son harfi bir araya gelirse "âh" meydana gelir. Âh Allah'ın en kısa şeklidir. âh Allah demektir. Âşıkın âh demesi, Ona sığınması anlamına gelir. Güneşin ışıkları elif'e (yani oka) kütlesi he harfine benzediğinden her gün âh (Allah) diyerek doğar. Minare elif caminin kubbesi he olduğu için her cami "âh" (Allah) der (Uludağ 2005: 26). Tasavvuf kültürümüzde "Âh", Hak'tan gelen her şeye sessizce boyun eğmek gerektiğini ve bunu yapabilmenin zorluğunu anlatır.

Aşk ile gel imdi Allah diyelim
Derd ile gözyaşıyla âh edelim(Yunus Emre)

Türkçede içerisinde âh ifadesi bulunan çok sayıda deyim vardır. Âh almak; beddua uğramak, âh etmek, âh çekmek; beddua etmek, âhı tutmak; birinin bedduası tesir etmek, âhı yerde kalmamak; zulme uğrayan kimsenin bedduası etkisini göstermek.

Döne döne inledürsin derd ile dolab-veş
Gâfil olma yerde kalmaz ey felek âhum benim(Zâtî,875/4)

Sevgili âşığa her daim acı çektirir. Fakat âşık sevgiliye kırılmaz. Ona bir zarar gelmesini hiçbir zaman istemez, ona beddua edemez. Sevgiliye kötü bir rüzgârın dahi esmesi âşığın canını yakar.

Alalı âhumu benim o melek
Kağıd uçurmasına döndü felek(Hayâli Bey G 21/1)

Kültürümüzde ve Divan şiirimizde çok farklı anlam dünyaları oluşturan âh kavramı Ahmed Paşa Divânı'nda¹ yoğun bir biçimde kullanılmıştır. Çalışmamızın bu bölümünde Ahmed Paşa Divânı'nda yer alan âh kavramını incelemek istiyoruz. Kavramı daha iyi anlayabilmek için öncelikle "âh"ın sebepleri üzerinde durmak gerektiği kanısındayız:

ÂHIN SEBEPLERİ:

a) Maddi Sebepler:

Sevgilinin Gamzesi

Gamze; Divân şiirinde oka, kılıca ve hançere benzetilir. Sevgili de adeta bir avcıdır. Sürekli âşığın üzerine bu oklardan göndererek onu gönlünden avlar. Bu oklar o kadar tesirlidir ki âşık okların gönlünden ayrılmasını istemez ve bu okların tesiriyle de sürekli âh ederek inler:

Âh kim sayyâd-ı gamzenden dile peykân yagar
Oh nice sihr etti nahcir üstüne bârân yagar(G 35/1)

Sevgili âşığa yüz vermez. Ondan daima bakışını kaçıır. Âşık o bakış için canını vermeyi göze almıştır. Ama o bakış bir de âşığa isabet ederse âşığı yakar, bitirir. Âşık âh u figân ederek yanmaya başlar ve adeta içerisinden dumanlar etrafa yayılır:

Bir nigâh-ı germ ile od düştü gözümden dile
Dûd-ı ahım ol şîrârın ihtirâkıdır henüz(G 120/3)

Sevgilinin Güzelliği

Divân şiirinde sevgili eşsiz bir güzelliğe sahiptir. Adeta peri gibidir. Onunla güzellikte kimse yarışamaz. Âşık da sevgilinin güzelliğine hayrandır. Sevgiliyi gördüğünde akli başından gider. Divâne olup kendinden geçer ve âhlar ederek dolanmaya başlar:

Bir perî vaslın umar divâne gönlüm âh kim
Cân verir tâkat getirmez bakıcak insân ana(G 3/4)

¹ Ali Nihat Tarlan (1992). Ahmet Paşa Divanı, Ankara: Akçağ Yayınevi.

Sevgilinin Yanağı

Yanak renk bakımından gül, gül yaprağı, gülşen, gonca, lâle, lâlezâr, şarap vs.ye benzer. Ancak çok zaman bu çiçekler yanağa benzeyebilme çabası içinde görülür ve sevgilinin yanağındaki rengini daima kıskanırlar. Gülün yapraklarının dökülmesi, yanağı kıskandığı içindir. Bazen açılarak ona benzemek isterse de gonca ona açılmamasını tenbih eder. Sevgili, gül bahçesine yanağını gösterecek olsa bütün güller yere geçer, utanır, inlemeye başlar.

Sevgilinin yanağı renk bakımından lâle ve lâlezâra benzer. Âşığın gözyaşlarının kırmızı oluşu, lâle denen yanağın kırmızılığından dolayıdır.

Yanağın, su, âb-ı revân ve âyîn olduğu hallerde parlaklık, berraklık ve şeffaflık özellikleri kendini gösterir. Su âteşi söndürdüğü hâlde sevgilini yanağı âşığın âteşini artırır(Pala 2004:181-182). Âşık da bu âteş ile âh etmeye başlar:

Lâle haddin göricek âh edüben agladığım
Bu ki gül mevsimidir bâd ile bârân dökülür(G 72/5)

Sevgilinin Kokusu

Sevgilinin kokusu âşık için dünyadaki en güzel kokudur. Tıpkı Hz İsa'nın nefesi gibi ölüleri diriltme özelliğine sahiptir. Divan şiirinde sevgilinin kokusu gülün kokusuna benzetilir. Gülün kokusunun Hz Peygamber'in kokusu olduğuna ait bir inanış vardır. Bu nedenle Divân şiirinde gül denildiğinde Hz Muhammed (s.a.v) akla gelir. Âşık gülden kokusunu alan sevgiliyi düşündükçe kendinden geçer. İçindeki dertler artar ve âh ederek inler:

Gülden kokun alıp seher âh etse Ahmed derd ile
Bülbül bulunmaz bağda kim bağıri biryân olmamış(G 128/8)

Sevgilinin Boynu

Âşık sevgilinin boynunu görme hayaliyle âh eder. Bunu bir başarsa üstünü başını parçalar, farkında bile olmaz:

Açıp yakasını gösterse boynun Ahmed' e âh
Ben ana gül gibi reşk ile câme-çâk olurum(G 208/7)

Sevgilinin Zülfü

Sevgilinin güzelliği dilden dile dolaşır. Sevgiliyi güzel kılan vasıflardan en önemlisi, ilk göze çarpan unsurlardan biri olmasından dolayı saçtır. Sevgilinin güzellik unsurlarından en çok üzerinde durulan saçın bu önemi, yüzün güzelliğini daha da artırmasından kaynaklanmaktadır. Saç, âşığı sevgiliye bağlayan ve onu çok fazla etkileyen bir özelliğe sahiptir. Saçlar, âşığı cezbeden aynı zamanda da eziyet eden özellikleriyle karşımıza çıkar. Âşıklar için saçlar yakalanmaktan, bağlanmaktan kaçılmayacak bir güzelliktedir. Âşıkların hem saça bağlanmak istedikleri hem de bağlanmaktan dolayı şikâyet ettikleri görülür(Şahin 2011:1852).

Âşık için gamsız, kedersiz ve acı çekmediği bir gün yoktur. Sevgiliye kavuşsa bile onun gamı devam eder. Sevgili âşığı yapayalnız bırakıp gider. Âşık da hasretle onun yanağını ve zülfünü hatırlar. O an içten bir âh eder ve içinde ateşler yanar. Bu âteş ciğerini yakar kavurur ve âşıktan göğe doğru yükselen dumanlar çıkar. Bununla âşık adeta sevgiliye hasretinden yandığını haber vermek ister:

Dün ü gün hasret-i ruhsâr u gam-ı zülfünden
Âhım oduyla çıkar göge duhân sen gideli(G 310/5)

Âşık sevgilinin saçlarının kıvrımlarına asılı durmaktadır. Orayı kendisine mekân eylemiştir. Sevgili ise âşığa acı çektirmek için sürekli saçlarını sallar, onu düşürmeye çalışır. Sallandıkça âşığın başı döner, gönlü ve canı kararsızlaşmaya, bir şey düşünememeye başlar ve o zaman âhlar çekmeye başlar. Çünkü sabır ve kararlılık âşığın en belirgin vasfıdır. Bunlardan birini kaybetmek âşığa zor gelir:

Bî-karâr oldu kara zülfün ucundan dil ü cân
Âh kim müşkil imiş sabr u karâr ayrılığı(G 320/2)

b) Manevî Unsurlar:

Rakip

Rakip âşık için ağıyar sevgili için yardırdır. Onu âşığın gözüyle tanıdığımız için daima kötü, çirkin, zararlı ve acımasızdır. Sevgili ile âşığın birlikteliğini engeller. Âşık kendisiyle sevgili arasına giren rakipten şikâyetçidir. Âşığa göre rakip sevgiliye kendisinden daha yakındır. Bu nedenle âşık üzüntü içindedir. Sevgiliyi rakip ya da ağıyara karşı davranışları konusunda uyarmasına rağmen âşık sevgilinin beklediği biçimde davranmasını sağlayamaz. Rakip ya da ağıyar sevgilinin diğer âşıkları olduğu için sevgili âşıktan çok onlarla ilgili görünür. Âşıkla rakip arasında sürekli bir mücadele vardır. Âşığa göre rakip onun sevgiliye kavuşmasını engelleyen, ona sevgili kadar eziyet eden kişidir. Rakiple uğraşmakta bazen çaresiz ve güçsüz kalan âşık sevgilinin ona kendisinden daha çok ilgi göstermesi karşısında öyle büyük bir üzüntü duyar ki bu üzüntüyü çekmektense ölmeyi tercih eder(Batıslam 2003:196).

Âşığın gönlünde sürekli rakip korkusu vardır. Rakip aklına geldikçe âh eder:

Âh kim fikr-i rakîb ile geçer bâzârımız
Hayf k'ol ömrü Kirâm-en-Kâtibin ebter yazar (G 65/5)

Ayrılık

Âşığın amacı sevgiliye kavuşmaktır; ama bir türlü kavuşamaz; kavuşma imkânı bulsa, kavuşsa bile bu olağanüstü durumun heyecanı ile kendinden geçer; sevgiliyle geçirebileceği zamanı iyi değerlendiremez(Çeltik 2010:136). Âşık bu ayrılık neticesinde sürekli hasret çeker ve etrafa âh nidaları yayılır. Sevgiliden ayrı kalan âşık için dünyanın hiçbir değeri kalmamıştır. Çünkü onun yaşamasının tek gayesi sevgiliye kavuşmaktır:

Ah kim ömrüm cihân mülkünde cânânsız geçer
Ben cihân mülkün n'ederim çün ki cân ansuz geçer(G 53/1)

Sevgiliden ayrı kalan âşık sürekli âh ederek ona kavuşmanın hayalini kurar. Fakat vuslat günü geldiğinde âşık kavuşmanın zevkini yaşayamaz. Bunun nedeni ise âşığın vuslat anında gelecekteki ayrılık günlerini düşünmesidir:

Âh hecrinde hâlimiz nola kim
Vasl içinde fegânsız olamazız (G 111/4)

Sevgiliden ayrı kalan âşığın âhları tıpkı âteş gibidir. Bu âteş yeryüzünü ve gökyüzünü yakabilecek büyüklüktedir. Ayrılık ateşinin kıvılcımları âşığın yüreğini yakar, kavurur:

Şirâr-ı nâr-ı hecrinden yüreğim şöyle yanmıştır

Ki bir âh eylesem dolar zemîn ü âsuman âteş(G 127/2)

Sevgili âşıktan sürekli kaçır. Ona bir tebessümü bile revâ görmez. Fakat rakiplere karşı çok cömerttir. Onlarla bir araya gelerek eğlenir. Âşık ise yârdan uzakta hasretle âh ederek inler:

Âh kim ol câme-i hâb içre düşmanlar ile

Gör ki ben miskîn her gece ki bî-yâr oturur(G 104/2)

Sevgilinin Nâzı

Sevgili âşığa yüz vermez, ona acı çektirmekten zevk alır. Sürekli âşığa nâz yapar. Bu âşık için en değerli hediyedir. Çünkü bu durum sevgilinin âşıkla ilgilendiği, onun farkında olduğunu gösterir. Sevgilinin nâzına maruz kalan âşık bu mutlulukla âhlar çeker. Adeta dünyalar âşığın olmuştur:

Artırdı yâr nâzını müşkül budur ki âh

Eksilmedi gönülden ümîd-i vefâ henüz(G 118/7)

Sevgilinin Zulmü

Divân şiirinde sevgili çok gaddardır. Âşığa sürekli zulm eder, onunla ilgilenmez, görmezden gelir. Başkalarıyla oturur, eğlenir fakat âşıktan bir bakışı esirger. Âşığa karşı gönlü taş kesilmiştir. Âşığa vuslatı hiçbir zaman yaşatmaz. Merhametsizdir. Âşığın ağlamasından zevk alır. Âşığın âh u feryadı onun umurunda bile değildir, onları duymazdan gelir:

Zulmi oransız etme Ahmed'e kim

Tîr-i âhın felekde hâ'ili yok(G 146/5)

Ah kim yâr işitmez ahımızı

Göge çıkardık âh u vâhımızı(G 298/1)

Sevgilinin Acımaması

Aşk âteşi âşığın gönlünü yakar, sürekli kanlı gözyaşı dökmesine sebep olur. Sevgiline merhamet dilenir. Fakat sevgili bir an olsun merhamet etmez. Merhamet göremeyen âşık ise ağlayarak âh etmeye başlar:

Yaktı çeşmim aşk odun dedi dile giryan ana

Ah kim rahm etmedi bu dide-i giryân ana(G 1/1)

Gam

Divân şairi ve âşık daima gamlıdır. Bu gam vuslata erememenin verdiği ızdırap olup sınırı yoktur. Gam ile âşık hiç ayrılmayan bir dost gibidir. Âşık bu gamdan dolayı devamlı âh etmektedir:

Bunca yıldır ki gamında ederim âh ü figân

Nola gülmedim ise şimdi gülem gibi gelir(G 56/3)

ÂH İLE İLGİLİ BENZETMELER

İncelediğimiz divânda âh; mancınık, ok, ceres, rad, huruş, çerag, ferrâş, şule, âteş, duman, bâd-ı şimâl, bâd-ı seher, rüzgar, bayrak, neyin sesi olmak üzere on dört farklı unsurla ilişkilendirilmek suretiyle benzetmelere tabi tutulmuştur.

a)Mancınık

Âhın mancınık oluşu, sevgilinin saçının büklüm ve kıvrımlarına dayanır. Yani bu sebepten, aşkın ana olan arzusuyla doğan ve ona doğru yükselen âhlar, saçların yılanına teşbihi dolayısıyla sanki semaya yılan yağıdılmaktadır(Tolasa 1973:382):

Piç ü tâbından kemend-i zülfünün ey seng-dil
Her şeb âhım mancınıkından göğe su'bân yağar(G 35/5)

b)Ok

Sevgiliye ait birçok güzellik unsuru oka benzetilmiştir. Bunun yanında âşkın âhı ve çektiği cevr ü cefâda da ok özellikleri vardır. Âşkın gönlünden çıkarak feleklere kadar yükselebilir. Bu âh okundan sakınmak gerekir. Çünkü önüne gelen şeyleri yıkıp geçer:

Tutalım kim eylemezsın tîr-i âhımdan hazer
İhtirâz etmez misin tîg-i zebânımdan benim(Mf 3)

Sevgili tarafından fark edilmeyen âşık fark edilmek için âh okunu kullanır. Sevgiliyi bir avcının kekliği avlaması gibi avlamak ister:

Tîr-i âhımdan inen gâfil yürür benzer ki ben
Bir gün ol kebk-i hırâmânı şikâr etsem gerek(G 151/6)

c)Ceres

Âh ile ceres arasındaki münasebetler doğan kuşlarına çan takma âdetine ve kervan unsuruna dayanır. Bu âh çanı nedeniyle âşkın yeri sevgili tarafından bulunur, can ve gönül kervanı yağma edilir. Aşağıdaki beyitte ise bu çan âşkın keklik avına çıkan gönül doğanında imiş gibi gösterilir ve kaybolmaması için takıldığı söylenir(Tolasa 1973:383):

Âh kim bir kebkke saldım gönlümün şeh-bâzını
Bulımazam gerçi nâlemden takup durdum ceres(G 126/4)

d)Ra'd

Âşkın âhı gök gürültüsü gibi göklere çıkar. Felekler gök gürültüsü gibi olan âhın etkisiyle ağlamaya başlar:

Ağlar iken âhumuz eflâke irdi ra'd-veş
Ol sebebden gök dahi yaşlar döküp nâlân olur(G 79/4)

Ağlarken ettiğimiz âhlar gök gürültüsü gibi feleklere kadar ulaştı. Bizim bu âhlarımızı duyan gök dahi yaşlar dökerek ağlamaya başladı. Yağmurun yağmasını hüsn-i tahlil yoluyla âhının feleklere ulaşmasıyla ilişkilendirmiştir.

e)Huruş

Âh coşkuyla göğe çıkar. Bu durum, âhın yüceliğini ve içtenliğini ortaya koyar:

Çeşm-i ümidi toprağa girdi yer ehlinin
Âhı hurûşu göklere çıksa revâ imiş(K 29/I/11)

f)Çerâğ

Aşığın âhı geceleri sehre kadar yanan ve bir an olsun sönmeyen bir mum gibidir. Geceleri etrafı aydınlatır:

Her şeb Ahmed revzeninden tâ seher
Görünür ahım çeragından şu'â'(G 138/9)

g)Ferrâş

Döşeyen, döşemeci, süpürücü, hizmetçi demektir. Divân şiirinde ferrâş, daha çok sabah işini gördüğünden dolayı, sabah ile birlikte kullanılır. Bu nedenle sevgilinin saçı, saba yeli, âşıkın âhı ve gözüne teşbih olunur. Sakka ile beraber kullanılması ise sulayıp-süpürmekten dolayıdır(Pala 2004:154):

Çün Ahmed kaldı meydân-ı gamında
Gözü sakka oluban ahı ferrâş(G 133/5)

ğ)Şu'le

Aşıkın âhı, geceleri hem kendisinin hem de sevgilisinin bulunduğu yeri aydınlatan bir ışık olarak ele alınır:

Subha dek şehrinde ol mâhın zıyâ-bahş olmağa
Şu'le-i âhım yeter şem'-i şebistân olmasın(G 251/10)

h)Âteş

Aşığın âhının ateş olmasında onun etkileyciliği esastır. Âşık o kadar içten âh çeker ki adeta içinden ateş çıkar ve bu ateş aşığın, çevresindekileri ve hatta dünyayı yakabilecek büyüklüktedir. Bu ateşli âh, sevgilinin demirden olan gönlünü eritmek kudretine sahiptir:

Âfitâb ol meh-likânın yakmasın zibâ yüzün
Yoksa bir âh eylerim dilden ki yanar âfitâb(Kt 38/1)

Tehdit mahiyetinde olan bu beyitte aşık güneşin sevgiliyi yakmamasını yoksa o gönülden öyle bir âh edeceğini, bu âhın güneşi dahi yakacağını dile getirir:

Âteş-i âhım ile taşlara kan aplatırım
Yâd-ı hicrânın eger bu dil-i pür-sûza gele(G 288/3)

Bu beyitte aşık âhının ateşiyle taşları bile ağlatabileceğini söyler. Bu durum bize ateşin olmayacak şeyleri bile yapabilecek büyüklükte olduğunu gösterir:

Dedi gam gitti vaslımla niçin eksik değil ahın
Dedim göçtüğü menzilde komaz mı kârbân ateş(G 127/6)

Bu beyitler âhın ateş oluşunun yanında, bu ateşin çokluğuna ve şiddetine yapılan mübalağalardır. Sanki bu âh ile ay ve güneş felekler yanmaktadır:

ı)Duman

Divân edebiyatında âşığın eylediği âhlardan bir duman çıkar ve göğe doğru yükselip Allah katına ulaşır. Dûd-ı âh tamlaması "ilenç ve beddua" yerine kullanılır. Sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri de bir dumanı andırır. Âşıkların âhının dumanı

orada yer edinmiştir:

Âh-ı âşıktan sakınmazdın dirigâ kim hatın
Dûddur k'âyine-i hüsnünde te'sir eylemiş (G 131/3)

Dûd-ı âhımla pâk dâmenini
Sakin olur siyâh yakma beni(G 336/2)

Ay yüzün âyinesinde görünen müşğîn gubâr
Hatt-ı jengârî mıdır yâ dûd-ı âhum jengidir(G 77/2)

i) Bâd-ı Şimâl, Bâd-ı Seher

Âşığın âhı sevgilini saçı dolayısıyla bâd-ı şimâle benzetilmektedir ki saçların âhlarla rüzgârlanması, sanki bir büyücünün bâd-ı şimâle binip uçması şeklinse tasavvur olunmaktadır:

Bâd-ı âhum zülfünü deprettigine der gören
Bindiği ol sâhirin bâd-ı şimâl oldu yine(G 292/3)

Seher vakti sıdk ile yapılan duaların kabul olunacağına umumi bir itikat vardır. Bunun için biçare bir âşığın seherde çekeceği bir âhun da bir ok gibi hedefine isâbet edeceğine inanılır:

Yüzüne karşı gönül ah edemez kaddin için
Bâg-bân gül budagın bâd-ı seherden küniler(G 69/7)

j)Rüzgâr

Divân şiinde rüzgâr ile âh yakından ilişkilidir. Çünkü âşığın âhlarını, inlemelerini sevgiliye götürür. Âşığın perişan hallerini sevgiliye anlatır. Sevgilinin âşıktan haberdar olmasını sağlar. Bunun yanında âşığa da sevgiliden haber getirir. Sevgilinin saçlarını kokusunu âşığa ulaştırır. Bir nevi rüzgâr postacı görevindedir. Âşık âh edip ağlarken o da gökyüzünü eserek harekete geçirir ve ağlamasını sağlar:

Girye vü âhımdan ey dil bâd ü bârândır cihân
Oynama cân-bâz-vâr ol zülf-i pür-tâb üstüne (K 16/17)

Âh rüzgârı gam bulutlarını harekete geçirir. Âşığın ağlamasına sebep olur ve âşık o kadar ağlar ki her yer gözyaşlarından dolayı su ile dolar:

Âhum riyâhı depredüben gam gamâmını
Bârân-ı eşkim ile dolar her diyâr âb (G 48)

k) Bayrak

Âşığın âhı göklere çekilen bir bayraktır. Bayrak bir devletin, bir ulusun veya bir makamın simgesidir. Bir varlık göstergesidir. Âşığın âhı da âşığın bayrağıdır, âşığın simgeler. Sevgilinin eşiği de âşığın makamıdır, ülkesidir:

Eşiginden dikilir göklere âhım âlemi
Tabl-ı sînem dövülüp karşına feryâd edicek (G 152/3)

l)Neyin Sesi

Ney kamışlıktan kesilerek vatanından ayrılmıştır. Götürüldüğü yerde içi oyulmuş, ateşle delikler açılmış, boğumlarına halkalar takılmıştır. Sürekli vatan

hasreti çekmektedir. İçi oyulduğu için boşalmıştır. Neyzenin nefesiyle dolar. İçi doldukça da gönlündeki hasreti dile getirir. Adeta âh u figan eder. Âşık da tıpkı ney gibi vatanından ayrıdır, onun vatani sevgilinin bulunduğu yerdir. Fakat bir türlü oraya ulaşamaz. Ayrılık ateşiyle ney gibi yanar, ciğeri delinir ve âh u figan etmeye başlar:

Ney gibi delindi cigirim aşkın elinden
Her dem ederim âh ü figân yandım elinden(G 230/3)

Sonuç

Divân edebiyatı şairliğin zirveye çıktığı inanılmaz eserlerin meydana getirildiği bir edebiyattır. Şairler hissiyatlarını olduğu gibi aktarmış ve bu da şairlerin bu denli yükselmesine ön ayak olmuştur. Bu yüzden yazdıkları şiirleri içten yazmışlardır.

Pek çok Divan şairi gibi Ahmed Paşa da, âhı dertlerini anlatmada bir araç olarak kullanmıştır. Şair, dile getiremediklerini, söyleyemediklerini, anlatamadıklarını bir âhla ifade etmiş ve onunla tüm hissiyatını ortaya koymaya çalışmıştır.

KAYNAKÇA

- BATISLAM, H. Dilek (2003). *Divan Şiirinde Âşık, Sevgili, Rakip Üçlüsü ve Ölüm*, Ankara, Folklor / Edebiyat
- Büyük Türkçe Sözlük (1990). Komisyon Ankara: Rehber Yayınları
- CEBECİOĞLU, Ethem(2005). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul, Anka Yayınları.
- ÇELTİK, Halil (2010). *Âşığın Trajik İkilemi: Vuslat ve Ayrılık*, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/3 Summer.
- DEVELİOĞLU, Ferit (2007). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Hüseyn Remzi(1889). *Lûgat-ı Remzi*, İstanbul
- KARABEY, Turgut(2010). *Ahmet Paşa Hayatı Sanatı Eserleri*, Ankara, Akçağ Yayınevi.
- KARACAN, Turgut(2005). *Şeyhî Yaşamı, Yapıtları, Kimi Şiirlerinin Açıklamaları*, Samsun, Deniz Kültür.
- KUT, Günay(1999). *Divân Edebiyatında Bezm, Âlât- Bezm ve Âdâb-ı Sohbet*, Osmanlı Ansiklopedisi, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları
- ONAY, Ahmet Talat (1993). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Anlara, Türkiye Diyanet Vakfı
- PALA, İskender (2004). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul, Kapı Yayınevi
- ŞAHİN, Kürşat Şamil(2011). *Sevgilinin Güzellik Unsurlarından Saç ve Saçın Âşık Üzerindeki Etkisi*, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume6/3 Summer.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ (2007). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul, Çağrı Yayınevi
- TARLAN, Ali Nihat (1992). *Ahmet Paşa Divanı*, Ankara, Akçağ Yayınevi.
- Tevfik, Ebüzziya(H.1306). *Lîgat-ı Ebüzziya*.
- TOLASA, Harun(1973). *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara,Sevinç Matbağa.
- ULUDAĞ, Süleyman(2005). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Kalbarcı Yayınları.